

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

Ὅτε ἴσται κατὰ τοῦ ἐν θεοτόκῳ ἔθρῳτος
βουλόμενοι ἢ κατὰ παιδείαν καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οὐραίων. (Πλάτ. Θεάγος).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφους

1884

Ε.Υ.Δ τῆς Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΤΡΙΚΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΥΚΛΕΑΣΤΙΑ ΚΑΙ ΛΟΘΑΡΙΓΓΙΑ

('Ιδὲ συνέχ. εἰς σελ. 188 Τόμ. ΣΤ'.)

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἀλφαθητικῶν στοιχείων, ἡ πεῖρα ἐδίδαξεν ὅτι στοιχεῖα, ὧν τὸ ὕψος εἶναι ἕλαττον τῶν 1,5 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου (ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ τῶν μικρῶν στοιχείων τῶν μὴ ἐξεχόντων τοῦ στίχου, οὔτε πρὸς τὰ ἄνω, οὔτε πρὸς τὰ κάτω) δὲν δύνανται νὰ ἀναγινώσκωνται ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνέτως. Διὰ διδακτικὰ βιβλία ὁμοίως τὸ μέγεθος τοῦτο δὲν εἶναι ἐπαρκές· διὰ τὰ τοιαῦτα βιβλία νομίζομεν, ὅτι τὸ προσήκον ὕψος τῶν στοιχείων πρέπει νὰ ᾔηται 1,75 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου, ὅπερ διὰ τὰ βιβλία τῶν κατωτέρων τάξεων πρέπει νὰ θεωρῆται τὸ κατώτερον ὄριον. Διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἐπιτρέπεται ἵνα τὸ ὕψος τῶν στοιχείων κείται μεταξὺ 1,75—1,50 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου. Πρὸς δὲ, πρέπει αἱ γραμμαὶ αἱ συνιστῶσαι ἕκαστον στοιχεῖον νὰ ἔχωσι ἀρκετὸν πάχος, ἥτοι τοῦλάχιστον 0,25 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου. Τὰ μικρὸν ἢ πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχη ὕψος 1,75 χιλιοστομέτρων, πλάτος δὲ ὀλίγῳ πλέον τοῦ ἐνὸς χιλιοστομέτρου· ἐκ τοῦ πλάτους δὲ τούτου πρέπει τὸ $1/4$ τοῦ χιλιοστομέτρου νὰ κατέχη ἑκτέρη τῶν καθέτων τοῦ ἡ συστατικῶν γραμμῶν, τὸ δὲ λοιπὸν $1/2$ χιλιοστόμετρον νὰ καταλαμβάνηται ὑπὸ τοῦ μεταξὺ τῶν γραμμῶν διαστήματος· πρὸς εὐχερῆ καὶ ἀνετον ἀνάγνωσιν ἀπαιτεῖται προσέτι, ὅπως ἡ ἀπόστασις ἤ, τε μεταξὺ τῶν στοιχείων ἐκάστης λέξεως καὶ ἡ μεταξὺ τῶν στίχων εἶναι ὠρισμένη. Ἡ μεταξὺ τῶν στοιχείων ἐκάστης λέξεως ἀπόστασις δὲν πρέπει νὰ ᾔηται ἐλάσσων τοῦ 0,5 χιλιοστομέτρου, διότι ἄλλως συγχέονται τὰ ἐν τῷ ἀμφιβληστροειδεῖ χιτῶνι εἰδῶλα αὐτῶν. Κατὰ πόσον τοῦτο συμβάλλεται πρὸς τὴν μείζονα σαφήνειαν τῶν γραμμῶν, δύνανται τις νὰ τὸ παρατηρήσῃ

κάλλιστα παρὰ τῷ ἀραιῷ τύπῳ, ἐν ᾧ τὰ αὐτὰ καὶ ἀλλαχοῦ γράμματα εἰσὶ τεθειμένα ἀλλ' ἐν μεγαλητέρα ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσει, καὶ ὁμοῦ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀναγινώσκει τις τόσον εὐχερέστερον, ὥστε ἂν δὲν εἶναι προκατειλημμένος δυσκόλως θὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν ἐτέθησαν μεγαλείτερα στοιχεῖα. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς μεταξὺ τῶν στίχων ἀποστάσεως. Ἄν αὕτη εἶναι λίαν μικρά, τότε δὲν διακρίνονται οἱ στίχοι σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων καὶ μάλιστα καθίσταται δυσχερὴς ἡ μετάβασις τοῦ βλέμματος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἐνὸς στίχου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπομένου· ὡς τὴν ἐλαχίστην ἀπόστασιν, ἣτις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν στίχων δέχεται ὁ H. Cohn 2,5 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου (μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων στοιχείων), ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἐπιδοκιμάζομεν. Τέλος πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ μῆκος τῶν στίχων. Ἐντυπον κείμενον ἀναγινώσκειται τοσοῦτον δυσκολώτερον, ὅσω μακρότεροι εἶναι οἱ στίχοι, διότι ὅπως ἡ ἀνάγνωσις γίνηται εὐχερὴς πρέπει τὸ βλέμμα νὰ μεταβαίνῃ ταχέως καὶ εὐχερῶς ἀπὸ τοῦ ἐνὸς στίχου εἰς τὸν ἐπόμενον, τοῦτο ὁμοῦ εἶναι δυσχερές, ὅταν ἡ διάστασις τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων ἀπ' ἀλλήλων εἶναι μεγάλη. Ὡς κανονικὸν μῆκος τῶν στίχων συνιστῶμεν 80—90 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου, ὡς τὸ μέγιστον δέ, καὶ ὅπερ οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑπερβάλληται 100 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου. Τὸ πλατὺ λευκὸν περιθώριον τὸ ἐκατέρωθεν τῶν στίχων δὲν χρησιμεύει μόνον, ἵνα οἱ μαθηταὶ γράψωσιν ἐπ' αὐτοῦ γελοιογραφίας πρὸς διασκέδασιν, καὶ οὕτω ἐθίζωνται εἰς τὴν ῥυπαρότητα, ὡς τοῦτο ἰσχυρίσθη νεωστὶ συγγραφεὺς τις, ἀλλ' ἔχει τὸν φυσιολογικῶς ὠφέλιμον σκοπὸν, ἵνα διὰ τῆς πλατείας αὐτοῦ λευκῆς ἐπιφανείας παρέχῃ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν μέλανα τύπον καὶ εὐκολύνῃ οὕτως οὐαιωδῶς τὴν μετάβασιν τοῦ βλέμματος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς στίχου εἰς τὸν ἐπόμενον. Ἄν ἀντὶ τοῦ περιθωρίου προεκτείνωμεν ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ τοὺς στίχους μέχρι 150 χιλιοστομέτρων, ὡς τοῦτο θέλει ὁ A. Weber, δὲν θὰ κατωρθώσωμεν διὰ τούτου ἄλλο τι ἢ νὰ ἐπαυξήσωμεν τεχνικῶς τὰς δυσχερείας τῆς ἀναγνώσεως. Ἄλλος λόγος, οἱ ὄν ἐναντιούμεθα εἰς τὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν στίχων μέχρις 100 χιλιοστομέτρων, καὶ ὄν πρῶτος ὁ E. Javal ἀνέφερεν εἶναι ὁ ἐξῆς·

διὰ μύωπας μέσου καὶ μεγάλου βαθμοῦ εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς ἀποστάσεως τοῦ μέσου τοῦ στίχου ἀφ' ἐνός καὶ τῶν ἄκρων αὐτοῦ ἀφ' ἐτέρου ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ οὐχὶ μικρά· ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπαιτεῖ ἀδιάλειπτον μεταβολὴν τῆς προσαρμογῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἣν παρὰ τοῖς μύωψι πρέπει νὰ ἀποτρέπωμεν μετὰ προσοχῆς. Αἱ μεταβολαὶ αὗται τῆς προσαρμογῆς καθίστανται μεγαλείτεροι, ὅταν οἱ στίχοι εἶναι λίαν ἐκτενεῖς, ἢ ὅταν ἔχωσι μέτριον μήκος.

Ἄν ἐξετάσωμεν τὰ βιβλία, ἅτινα δίδονται εἰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων μαθητῶν, ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας ἐπόψεις, ὅτι οὐδὲν τούτων πληροῖ τοὺς ἄνω μνημονευθέντας ὅρους· ἰδίως τὰ λεξικά, ἅτινα διὰ τὴν σπουδὴν τῶν γλωσσῶν τόσῳ μεγάλη γίνεται χρῆσις, εὐρίσκωμεν ὡς τὰ κυρίως φθοροποιὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ· ὁ χάρτης ἀπάντων τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ἅτινα ἐξητάσαμεν, δὲν εἶναι ἀρκετὰ παχύς, εἶναι διαφανῆς καὶ διαφαίνεται δι' αὐτοῦ ὁ τύπος τῆς ἐτέρας σελίδος. Τὸ μέγεθος τῶν στοιχείων καὶ τὸ πάχος τῶν γραμμῶν αὐτῶν ἐν τοῖς πλείστοις βιβλίοις, ἰδίως δὲ ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ κειμένου, ἀπολείπεται πολὺ ἐκείνου ὅπερ ἀνωτέρω ἠξιώσαμεν ὡς προσήκον. Ἐπίσης ἡ ἀπόστασις τῶν τε στοιχείων ἐκάστης λέξεως καὶ τῶν στίχων ἀπ' ἀλλήλων εἶναι ἀνεπαρκῆς. Λίαν διαδοδομένα βιβλία ἔχουσι ἢ λεπτόν καὶ διαφανῆ χάρτην ἢ πρὸς τὰς ἡμετέρας ἀξιώσεις ἐντελῶς ἀπάρχοντα τύπον, ἰδίως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόστασιν τῶν στίχων ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ κατασκευὴ βιβλίων κατὰ τρόπον μὴ βλάπτοντα τοὺς ὀφθαλμούς, θὰ ὑψώσῃ βεβαίως πολὺ τὴν τιμὴν αὐτῶν.

Ἐκτὸς τοῦ τύπου τῶν βιβλίων πρέπει νὰ διαλάβωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν πίναξι γραφῆς· αὕτη πρέπει νὰ ᾖ τοιαύτη, ὥστε νὰ διακρίνηται ἄνευ κόπου ἀπὸ πάσης θέσεως, νὰ ἔχῃ ἐπομένως ἐν ἅπασιν τοῖς καθ' ἕκαστα ἐπαρκῆς μέγεθος· ὁ πίναξ πρέπει νὰ ᾖ μέλας καὶ ἄστιλπνος· πίναξ στιλπνῶς ἀντανακλῶν εἶναι ἐνοχλητικὸς καὶ κωλύει τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγραμμένων. Ἐν πολλαῖς τάξεσιν εὐρομεν πίνακας πρὸς μέλανα κάτοπτρα ὁμοιάζοντας. Χάρται καὶ ἄτλαντες ἔχουσι πολλάκις ὑπερβολικῶς μικρὰ στοιχεῖα τύπου· πολλοὺς αὐτῶν παρατηρήσαμεν ἔχοντας στοιχεῖα, τοιοῦτου

μεγέθους, ὥστε μόλις διακρίνονται. Οὐδὲν ἄρα θαῦμα, ὅτι ἡ μὲ τοιούτους πίνακας γινομένη μελέτη καταπονεῖ τοὺς μαθητὰς καὶ ἀπαιτεῖ ἰσχυρὰν ἔντασιν τῆς προσαρμοστικῆς δυνάμεως τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐνταῦθα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα μία μεταρρύθμισις. Πρέπει νὰ ληφθῇ φροντίς, ἵνα μὴ ἐν τοῖς πίναξι γίνηται χρῆσις στοιχείων μικροτέρων τοῦ ἐνὸς χιλιοστοῦ τοῦ μέτρου τὸ ὕψος, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἀκόμη ἤθελέ τις ἕνεκα τούτου ἀναγκασθῆ νὰ θυσιάσῃ λεπτομερείας τινὰς τῶν χαρτῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν γραφὴν πιστεύομεν ὅτι αὕτη εἶναι ἥττον βλαβερὰ ἢ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἰδίως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν σχολείων εἶναι ἐν ἡσσοῖ μοίρα· οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ὅπως ἀντικατασταθῇ τὸ ἐν χρήσει εἶδος τῆς γραφῆς, καθ' ὃ τὰ στοιχεῖα εἶναι κεκλιμμένα δι' ἐτέρου, καθ' ὃ ταῦτα γράφονται καθέτως. Ἡ κλίσις τῶν γραμμάτων ἐκ τῶν δεξιῶν καὶ ἄνω πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ κάτω εἶναι φυσιολογικῶς δόκιμος. Τὸ νὰ γράφῃ τις διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καθέτως ἢ ἐκ τῶν ἀριστερῶν καὶ ἄνω πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κάτω εἶναι τι παρὰ φύσιν καὶ ἐκβεβιασμένον. Πρὸς τήρησιν τῆς προσηκούσης κλίσεως τῶν γραμμάτων θέτει τις ἀβελήτως τὸ τετράδιον λοξῶς καὶ ὁὕτως, ὥστε αἱ συνιστῶσαι τὰ στοιχεῖα γραμμαὶ νὰ κῆνται ἐν ἐπιπέδῳ καθέτω πρὸς τὴν γραμμὴν τὴν ἐνοῦσαν τὰ σημεῖα τῆς περιστροφῆς τῶν ὀφθαλμῶν. Εὐκταῖον εἶναι, ἵνα κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γραφῆς οἱ μαθηταὶ ἐθισθῶσι νὰ μὴ γράφωσι μὲ μικρὰ γράμματα.

Ἡ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ ΕΝ Τῇ ΠΡΑΞΕΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ.

(Ἀπόσπασμα γ'.—1881 Νοεμβρ. 12).

Ἄν καὶ μοὶ μένωσιν ἀκόμη ἐνδοιασμοὶ τινες, ἀπεφάσισα ὀριστικῶς νὰ προβῶ εἰς μέγαν νεωτερισμὸν, θὰ καταργήσω ὅλα τὰ λεγ-